

Oude bomen verplant je niet

Foto 1 Een te verplanten boom uit de tempel van Hatsjepsoet.
Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Hatsjepsoet.com>

Verplanten door de eeuwen heen

Als er plannen gemaakt worden voor een boomverplanting, hoor je nog weleens de uitspraak 'oude bomen verplant je niet'. Dit is niet voor niets een bekend gezegde, maar toch verplanten we al zeker 3500 jaar (oude) bomen. Hieronder volgt een reis door de tijd van de boomverplantingen.

JACO HOUWELING, BOMENWACHT NEDERLAND

Oudheid

In Egypte op de westoever van de Nijl, tegenover de stad Luxor ligt een complex van dodentempels. Hier ligt ook de tempel van Hatsjepsoet. In de tempel die direct na haar dood, in 1458 v.Chr., werd gebouwd zijn afbeeldingen gevonden van het transport van zogenaamde 'wierookbomen' (*Boswellia* spp.). Archeologen hebben voor de tempel ook restanten gevonden van tuinen met leemputten waarin bomen geplant werden die uit zuidelijker Afrika aangevoerd zijn. De Egyptenaren verplantten bomen al met een wortelkluit en ze zouden zelfs in staat geweest om bomen met boten over afstanden van

meer dan 2000 kilometer te transporteren.

Na de Egyptenaren kwamen de Romeinen. Van hen is bekend dat ze verschillende bomen aanplantten voor de vruchten, zowel het fruit als de noten. Ook werden takken met blad gebruikt als veevoer en zorgden ze voor bomen langs wegen om in de beschutting te kunnen wandelen. Plinius de Oudere, een Romeins schrijver, beschrijft in zijn *Naturalis Historia* dat er iepen van circa 6 meter hoog vanuit Rome verplant werden om in wijngaarden gebruikt te worden ter begeleiding van de

wijnplanten. Dezelfde Plinius schrijft ook over het verplanten van een spar die verplant werd met een penwortel van circa 2,5 meter terwijl dit alleen het afgebroken stuk was.

Seneca, een andere Romeinse schrijver, vertelt het verhaal van Publius Scipio, een Romeinse generaal die rond circa 180 v.Chr. leefde. Deze Scipio liet een grote villa bouwen, en ter verfraaiing van het geheel zou hij een complete boomgaard met oude bomen hebben laten verplanten. Volgens Seneca gaven de fruitbomen al na vier jaar weer een overvloedige oogst.

Gat in geschiedenis

Vervolgens ontstaat er een gat in de beschreven geschiedenis van het verplanten, en pas in de 13e eeuw komen we weer een verhaal tegen waarin sprake is van bomen die verplant worden. Rond 1275 bezoekt Marco Polo het zomerpaleis van de Mongoolse heerser Koebilai Khan in de plaats Xanadu (het huidige Shangdu.) Bij dit zomerpaleis had Koebilai Khan een park aan laten leggen waarin bomen aangeplant werden met grond en wortels eraan. Eén van de verhalen is dat de bomen zelfs aangevoerd werden met behulp van olifanten.

Vanaf 1630 bezit de West-Indische Compagnie delen van Brazilië, en in 1636 wordt Johan Maurits van Nassau (Willem van Oranje is zijn oom) voor de WIC gouverneur van deze kolonie. Johan Maurits besluit de stad Recife op te knappen en flink uit te breiden. Op een kaal eiland wordt een compleet nieuwe stad gebouwd (die hij in alle bescheidenheid Mauritsstad noemt) met bruggen en kanalen, en ook worden er bomen naartoe gebracht. Of zoals het in die tijd beschreven werd: *'In great numbers, some of them fifty years old and more, soon covered it with verdure and beauty'*, ofwel in vertaling: 'In groten getale, sommige van wel vijftig jaar oud en ouder, bedekten ze het snel met gebladerte en schoonheid.'

Dorpje gesloopt

Iets later, in 1664 schrijft de Engelman John Evelyn zijn *Sylva or a discourse of forest trees, and the propagation of timber*, een van de eerste studieboeken over bosbouw en ook de enige bestseller die ooit over bosbouw is geschreven. Om aan te geven hoe belangrijk dit boek was: de laatste herdruk kwam in 1825 op de markt. In zijn *Sylva* beschrijft hij het verplanten van grote eiken bij het Château de Fiat. Waarschijnlijk wordt hier het kasteel van de Franse maarschalk Antoine Coëffier de Ruzé d'Effiat bedoeld, dat ongeveer 17 kilometer van de Franse plaats Vichy ligt. En een Duitse keurvorst uit de Palts zou midden in de zomer een aantal grote lindebomen vanuit een bos bij Heidelberg verplant hebben. Tot verbazing van John Evelyn overleven ze het, terwijl ze ook nog eens flink gesnoeid waren.

John Evelyn moet ook ongetwijfeld gehoord hebben over de aanleg van Versailles. Rond 1670 werd er in opdracht van de Franse Zonnekoning een enorm park aangelegd, voor de aanleg waarvan een compleet dorp werd gesloopt. Elders in het park liet hij weer een dorpje opbouwen, opdat de gondeliers die met hun gondels door de kanalen van het park voeren, er konden wonen. Bij de aanleg van de tuinen van Versailles zouden ook verschillende grote bomen vanuit

wat nu het Bois de Boulogne heet, verplant zijn. De afstand tussen Versailles en het Bois de Boulogne is circa 16 kilometer, dus dat moet in die tijd een enorme operatie zijn geweest.

Oude bomen kun je wel verplanten

De eerstvolgende die iets schrijft over het verplanten van bomen is Martinus Houttuyn. In 1774 geeft deze natuuronderzoeker, arts en uitgever deel 2 van zijn *Natuurlyke Historie of uitvoerige Beschryving der Dieren, Planten en Mineralen, volgens het Samenstel van den Heer Linnaeus* uit. Deze natuurlijke historie zal uiteindelijk 37 delen en 21.500 pagina's groot worden. In deel 2, het deel over bomen, beschrijft hij dat het gezegde dat je oude bomen niet meer moet verplanten niet waar is en dat je grote en oudere bomen onder bepaalde voorwaarden wel degelijk kunt verplanten.

Al deze jaren zijn er veel verschillende werktuigen en gereedschappen gebruikt om bomen te verplanten, maar hierover is eigenlijk maar weinig terug te vinden. Veel gebeurde met mankracht, paardenkracht en slim gebruik van werktuigen. In 1844 verschijnt er echter een boekje genaamd *The Tree-Lifter*, waarin kolonel George Greenwood een

Over de werktuigen en gereedschappen om bomen te verplanten is maar weinig terug te vinden

< Foto 2 Mallejan of Treelifter.
Bron: *The Tree-Lifter*, George Greenwood, 1844

Het planten van grote bomen was zo bijzonder dat er dagjesmensen kwamen kijken

uitgebreide omschrijving geeft van wat wij een mallejan noemen. Dit werktuig (zie afbeelding 2) zal tot aan de jaren '60 ook in Nederland gebruikt worden, onder andere om te verplanten bomen te vervoeren.

Eén van de beroemdste tuinarchitecten die veel werkte met het verplanten van bomen is Hendrik Copijn. Tussen 1885 en 1888 leggen de gebroeders Copijn het Hydepark te Doorn aan. Bij de aanleg van dit park werden al grote bomen van elders aangevoerd en geplant om het park vanaf het allereerste moment een uitstraling te geven alsof het al jaren bestond.

Het meesterwerk op het gebied van boomverplantingen in Nederland is toch wel de parkaanleg rondom Kasteel de Haar (bij Haarzuilens). Tussen de jaren 1894 en 1914 werden er om dit park aan te leggen tussen de 4000 en 7000 volwassen bomen aangevoerd. De soorten die hier geplant en verplant werden zijn onder andere iepen, linden, witte en rode kastanjes, eiken en beuken.

Bronnen

- 1) George Greenwood, 1844. *The Tree-Lifter, or a new method of transplanting forest trees.* Facsimile uitgave, Scholar select.
- 2) P. Fuentes-Utrilla, 2004. *The historical relationship of elms and vines.* Universidad Politécnica de Madrid.
- 3) J. Heijnenbrok en G. Steenmeijer, 2013. *Tien eeuwen Kasteel de Haar, wat een weelde.* Uitgeverij WBOOKS.
- 4) J. Evelyn, 1664 *Sylva, or a discourse of forest trees and the propagation of timber.* Facsimile uitgave 1972, Scholar select.
- 5) R.J. Campana, 1999. *Arboriculture, History and development in North America.*
- 6) Diverse websites, o.a.:
www.books.google.com
www.wikipedia.com
www.historischnieuwsblad.nl
www.natuurmonumenten.nl

Foto 3
Gebruik van de zogenaamde Barron Tree Transporter halverwege de 19e eeuw in Engeland.
Bron: *The traditional gardenbook*, Graham Rose, 1989 >

Lastige bocht

Het planten en transporteren van de grote bomen was in die tijd zo bijzonder dat er dagjesmensen vanuit Amsterdam en Den Haag kwamen kijken naar deze hele operatie en zelfs de *Provinciale Groninger Courant* schreef erover. Eén van de mooiste anekdotes is toch wel dat er in opdracht van baron van Zuylen van Nyevelt van de Haar zelfs een pand in de binnenstad van Utrecht werd gekocht en afgebroken opdat zijn bomen 'de lastige bocht' makkelijker door konden komen. Werkelijk kosten noch moeite werden gespaard om het park er direct als een volgroeid parkbos uit te laten zien. In Engeland werden zelfs speciale werktuigen ontwikkeld om grote bomen te transporteren. Zoals de zogenaamde Barron Tree transporter (zie foto 3)

De kosten die gemaakt zijn om het park rondom Kasteel de Haar aan te leggen zouden vandaag de dag niet meer te verantwoorden zijn. Bij een eventuele verplanting wordt er toch vaak eerst berekend wat de waarde van de bomen is en of het niet goedkoper is om de bomen te vellen en daarna grote nieuwe exemplaren aan te planten.

En toch ... Zouden wij vakmensen niet eens wat vaker moeten laten zien dat we sommige verplanttechnieken gewoon al eeuwenlang beheersen? En dat een oude boom in sommige gevallen best te verplanten valt?

Overzicht van de in dit artikel genoemde jaartallen

1458 v.Chr.	Egypte	Afbeeldingen van transport van 'wierookbomen'
180 v.Chr.	Italië	Aanleg villa voor Scipio Africanus in Liternum
77	Italië	Publicatie deel 1 van <i>Naturalis Historica</i>
1275	Mongolië	Bezoek Marco Polo aan zomerpaleis Koebilai Khan
1663	Brazilië	Uitbreiding van de stad Recife en aanleg van Mauritsstad
1664	Engeland	Publicatie van <i>Sylva or a discourse of forest trees, and the propagation of timber.</i>
1670	Frankrijk	Aanleg tuinen van Versailles
1774	Nederland	Publicatie van deel 2 van <i>Natuurlyke historie of uitvoerige beschryving der Dieren, Planten en Mineralen.</i>
1844	Engeland	Publicatie boek <i>The Tree-Lifter</i>
1885-1888	Nederland	Aanleg Hydepark te Doorn
1894-1914	Nederland	Aanleg park bij Kasteel de Haar